

áll a párbeszédhez. „Szokványos módon mondod a szokványos dolgokat, újszerűen az újszerűeket” – mondja más. Tehát egyezik a stílus a tárggyal. „Szokványos módon mondod az újszerű dolgokat, újszerűen a szokványosakat.” Persze, hiszen emlékszem a régi tanításra: „A szokványos dolgokat szokatlan módon, a szokatlant szokványos módon csináld!”⁷

Azt remélem tehát, hogy eképpen minden esetben ki tudom húzni magam a pácból. Hanem majd olvasóim maguk meglátják. Neked azonban, kedves Pieróm, minden biztonnyal örömet fognak okozni leveleim, ha jónak találod őket, ha pedig nem, akkor odaadásommal járok kedvedben.

Élj boldogul!

Angelo Poliziano kedves barátjának, Piero de' Medicinek

RECENZÍÓK

PALLÓS ÁRON

„A KELET BÖLCSESSÉGE MEGHALADJA A NYUGAT OKOSSÁGÁT”

Karl Löwith: *Kelet és Nyugat. Írások Japánról*. Szerk. Fülöp József. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem – Gondolat Kiadó, 2020, 211 p.

A Gondolat Kiadó jóvoltából és a Károli Gáspár Református Egyetem kutatási finanszírozásában látott napvilágot a *Kelet és Nyugat. Írások Japánról* című kötet Karl Löwith (1897–1973) német filozófustól, melynek szövegeit – egy kivétellel – Japánban töltött éveit ihlették. A Hüperiön Fordítói Műhely legújabb darabjaként megjelent gyűjtemény javát a műhelyvezető, Fülöp József, míg a függelékben olvasható egyik írást a recenzens fordította.

„Vágyaim országául nem én választottam Japánt [...], hanem a véletlen hozta így.” (171.) – írja naplójában Löwith, aki Rómában értesül róla, hogy „a faji politika következtében” (169.) elveszítette állását a marburgi egyetemen, és 1936-ban már Olaszországból emigrál Japánba. Feleségével együtt mintegy öt évet tölt a szigetországban, majd az Egyesült Államokat is megjárta, mielőtt 1952-ben hazatért Németországba. Löwith a Nyugat ez utóbbi bástyáiról emlékszik vissza a Keleten töltött időre, és veti össze írásaiban a két kultúrát.

A kötet nem útinapló. Egy érett gondolkodó meglátásait tartalmazza, aki egy másféle attitűd bemutatásával zárójelbe teszi a nyugati gondolkodást, egyben megírja a Kelet Nyugattal folytatott vívódásnak krónikáját, olykor kritikus hangot megütve a globalizációval szemben, miközben nem feledkezik meg a vallási, történeti és kulturális háttérről sem.

Előjáróban felhívnom a figyelmet a könyvet illusztráló híres képsorozatra, mely a 15. századi festő és zen szerzetes, Súbun Tensó munkáját dicséri. Leginkább egy szöveg nélküli képregényre emlékeztet, darabjai elszórtan kísérik végig a kiadványt. Löwith maga is hivatkozik rá mint a zenben végbemenő szellemi folyamat ábrázolására: az elveszett bikáját nagy nehézségek árán meglelő pásztor visszakerül az üresség tökéletes állapotába, melyben önmagáról és az állatról is megfeledkezik. Kulcsot ad e történet megértéshez, hogy a bika pásztorának lelkét szimbolizálja.

Ami magát a szöveget illeti: mind a főrész, mind a függelék három-három írást tartalmaz. Utóbbiban Fülöp József *Diogenész idegenben* című kísérőtanulmánya, illetve a Japánban élt ír-görög író, esszéista, Lafcadio Hearn (1850–1904) *A japán civilizáció szellemisége* című írása előtt még Löwith egy kommentárja is szerepel „Az igazság Japánról”. *Széljegyzetek R. Moriboz* címmel: itt egy Japánban élt, saját civilizációjának terjedésével szemben meglehetősen kritikus német és egy Németországban

⁷ Az eredetiben görögül: τὰ μὲν κοινὰ καινῶς, τὰ δὲ καινὰ κοινῶς. Philostratos, *Dialexeis* I. Ld. még Platón, *Phaidros*, 267b.

tanult, a Nyugat iránt kritikátlanul lelkesedő japán orvos, író és műfordító, Mori Rintaró (1861–1922) vitájában próbál igazságot tenni.

Kiemelném a beható kísérőtanulmányt, mely tovább árnyalja e diskurzust. Megtudni belőle, miként reflektáltak maguk a japánok Löwith róluk vallott gondolataira, illetve több nyugati értelmiségi benyomását is elénk tárja e két kultúra viszonyáról, akik némelyikére ugyancsak illeni látszik a Diogenész-metaphora. A tények szintjén felidézi, hogy Löwith emigrációjának idején az európai politika egészen Japánig elért, így a szélesebb kontextusban felmerülő történeti-civilizációs kérdéseken belül arról is beszámol, hogyan szüremlettek be az európai ideológiák a szigetországba. Utóbbi azért sem mellékes, mert Diogenészünk emiatt kényszerül továbbállni abba az Egyesült Államokba, melynek számára Japán megismerése egyre fontosabbá vált, és nem pusztán kíváncsiságból.

A kötet középpontjában azonban a japán mentalitás, valamint e nép Nyugathoz való viszonyának Löwith-féle interpretációja áll. Mielőtt rátérnénk erre, két kitéltet tenni kell: egyrészt minden hasonló jellemzésnél fennáll az általánosítás veszélye, másrészt e szövegek a japánok mentalitásának (már ha lehet erről általánosságban szólni) és Nyugathoz való viszonyának 1936 és 1941 közötti, illetve – a történelmi kontextus végett – megelőző állapotát tükrözik. Ami a japánok eredeti természetét illeti, Löwith által leírt tulajdonságaik mintha összefüggésben állnának vallásuk emberképével. A Japánt még korábról, de ugyancsak behatóan ismerő Hearn szerint „Japán örök hálával tartozik [...] a lelki erejét megteremtő és megőrző sintoizmusnak, ami az egyént arra tanította, hogy a császárt és hazáját saját családjá vagy önmaga elé helyezze, valamint a buddhizmusnak, ami megtanította fájdalom uralására, a veszteség elviselésére” (158–159.), valamint arra is, hogy „csak minden vágy elfojtásával [...] érheti el az örök békét.” (148.) Bár Hearn csak futólag érinti (146.), de érdemes meggondolni, hogy a Keleten gyakori természeti csapások is magyarázhatják a veszteség és a mulandóság könnyebb elviselését. Miként pedig maga Löwith fogalmaz: „Az olyan japán számára, akire még nincsenek hatással a haladás öntudatos akarásának igényei, a sorssal szembeni, emberhez leginkább méltó magatartás a szenvtelenség és az engedelmisség.” (85.) Haladás, öntudat és akarás tehát eredetileg csakis a Nyugatra jellemző, szemben a hamisítatlan japán, sőt keleti mentalitással, mely korántsem individualista.

A kötet legfőbb kérdése azonban épp az, miként sáfárokodik a múlt század első felének Japánja mindazzal, amit a globalizáció szele hozzá is elfűjt. Löwith úgy tapasztalja, hogy „a japánok csodálják, utánozzák és lebecsülik a Nyugatot. Egyszerre van kisebb- és felsőbbrendűségi komplexusuk.” (15.) Szintén paradoxonnak tűnhet, pedig valamelyest ezt támasztja alá azon meglátása is, miszerint a japán ember „nem akarja különválasztani a hagyományt és az újat.” (106.) Kétségtelen, hogy Japán hamar átvette a technika akkor még Európából származó vívmányait; de mennyiben tudta magáévá tenni a Nyugat szellemiségét?

Löwith egy 1943-as írásában beszámol róla, hogy a japánok (Löwith egyetemi oktatótársai és hallgatói) „bár sok éven át foglalkoztak a nyugati gondolkodással,

ennek semmilyen hatása nem volt szemléletmódjukra”, és látnoki módon hozzáteszi, hogy „egy nap majd ráébrednek erre, szakot váltanak, és feladják azt a reménytelen illúziót, hogy olyasmit sajátítsanak el, ami teljességgel idegen tőlük.” (17.) Már idézett, 1960-as esszéjében olyan japánokról ír, akikre „még” nincs hatással a nyugatias magatartás, annyi mégis elmondható, hogy Japán hosszú távon fogékonyabbnak mutatkozik a technika adoptálásra, mint az európai gondolkodás vagy mentalitás átvételére, még akkor is, ha a technika „mindig több a pusztán technika-inál.” (128.) A Löwith ideje óta bekövetkezett változásokról azonban nem tudunk itt beszámolni.

A *Kelet és Nyugat. Írások Japánról* című könyvet olvasva nem tűnik hiábavalónak Löwith kényszerű száműzetése – noha már maga ez a gondolat, mint látjuk, nagyon is nyugati mentalitásra vall. Írásaiban érzékenyen, mégis lényegi módon ragadja meg keleti és nyugati ember különbségét, egyben lehetőséget kínál arra, hogy egy másfajta életfelfogás tükrében a nyugati ember vegye észre saját magát, sőt akár változzon is.

Ha már a Nyugat csaknem az egész világon, így Japánban is megvetette a lábát, óvatossággal, de maga is meríthet e keleti kultúrából. Ezt Löwith írásainak immár magyar fordítása is lehetővé teszi. Szerinte a japánok még „közelebb” is „jutottak a talányok megfejtéséhez, mint mi”, amit a nyugati gondolkodó egyszerűen annak tud be, hogy „magasabbra helyezték a morális szépséget az intellektuálisnál.” (160.)